

باسمه تعالی
طرح درس مقطع کارشناسی

اطلاعات درس و رشته:	مبانی حقوق اسلامی ۲ (اصول فقه ۱ ب)؛ دو واحد؛ رشته فقه و مبانی حقوق و فقه و حقوق اسلامی
اطلاعات کلاس درس:	شنبه: ۰۸:۳۰ - ۱۰:۳۰؛ کلاس B ۳۱۳
راه‌های ارتباطی:	https://t.me/+Hm0qOa6s8UcyOGRk
معرفی استاد:	https://www.mofidu.ac.ir/departments/theology/the-faculty/mohammad-hasan-movahhedi-savoji

۱- شرح درس Lesson Plan

در درس اصول فقه ۱ ب یا مبانی حقوق اسلامی ۲ به مباحث اوامر و نواهی و جایگاه مفاهیم در اصول فقه می‌پردازیم. یکی از مباحث مهم در اصول فقه، بحث «اوامر و نواهی» و پس از آن «مفاهیم» است. اوامر و نواهی، مبین خطابات شرعی هستند که یا به صورت امر (افعل) یا نهی (لا تفعل) بر مکلف وارد می‌شوند. شناخت دقیق دلالت این خطابات، برای استخراج احکام شرعی ضروری است. پس از بررسی صیغه امر و نهی، اصولیون به مبحث «مفاهیم» می‌پردازند. «مفهوم» نیز در اصول فقه به معنای دلالت التزامی یک جمله بر چیزی است که در متن ذکر نشده، اما از ساختار و قیود جمله فهمیده می‌شود. مثلاً وقتی گفته می‌شود: «اگر زید آمد، او را گرامی بدار»، علاوه بر این که می‌فهمیم با آمدن زید احترامش لازم است، التزاماً برداشت می‌کنیم که اگر نیامد، الزام به احترام وجود ندارد. این برداشت دوم همان مفهوم شرط است.

اهمیت مباحث مفاهیم در این است که قانون‌گذار الهی یا بشری همواره به صورت مستقیم همه حالات را ذکر نمی‌کند. گاه از طریق توجه به ساختار جمله و قیود آن، می‌توان به حکم موارد دیگر دست یافت. در حقوق موضوعه نیز بسیاری از قواعد تفسیری و اصول استنباط قضایی، ریشه در همین مباحث اصولی دارد. قاضی و حقوقدان، هنگام مواجهه با سکوت یا اجمال قانون، از همین مباحث برای فهم مراد مقنن بهره می‌گیرند. به عنوان نمونه به سه کاربرد مفاهیم در حقوق اشاره می‌شود:

الف. کاربرد در قراردادهای: در تنظیم قراردادهای، قیود و شروط اهمیت اساسی دارند. مثلاً اگر در قراردادی آمده باشد: «در صورت پرداخت اقساط در موعد مقرر، فروشنده موظف به انتقال سند است»، مفهوم شرط نشان می‌دهد که در صورت عدم پرداخت به‌موقع، انتقال سند الزامی نخواهد بود.

ب. کاربرد در حقوق کیفری: گاهی قانون یک حالت را ذکر کرده، ولی با مفهوم موافق یا مخالف، می‌توان سایر حالات را نیز تحت شمول حکم یا خارج از آن دانست. این مسأله به اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها نیز پیوند می‌خورد.

پ. کاربرد در حقوق اداری: قوانین مربوط به صلاحیت‌ها، محدودیت‌ها و اختیارات اداری، غالباً با قیود و شروط بیان می‌شوند. برداشت درست از مفاهیم، حدود اختیار مأموران را روشن می‌سازد.

بر این اساس، مباحث «اوامر و نواهی» و به‌ویژه «مفاهیم» در اصول فقه، پلی میان زبان نصوص و دنیای استنباط احکام است. اصولیون با دقت در ساختار جمله، توانسته‌اند قواعدی استخراج کنند که امروز در علم حقوق نیز همان‌ها به‌عنوان قواعد تفسیر قانون مورد استفاده‌اند. بنابراین مطالعه این مبحث نه‌تنها برای فقیه و مجتهد، بلکه برای دانشجوی حقوق و وکیل نیز ضرورتی اساسی دارد.

۲- منابع درسی Course Materials

الف) منابع اصلی

۱. کتاب: اصول فقه کاربردی، جلد ۱، اوامر، نواهی و مفاهیم (حسین قافی، سعید شریعتی)
 ۲. متن کوتاه به زبان انگلیسی
 ۳. مطالب کلاسی
- ب) منابع برای مطالعه بیشتر
۱. مبادی فقه و اصول، علیرضا فیض
 ۲. مبادی الاصول، عبدالهادی فضلی
 ۳. الموجز فی اصول الفقه، جعفر سبحانی
 ۴. مجموعه پرسش‌های چهارگزینه‌ای اصول فقه، سیدعلی بنی‌صدر

۳- تکالیف و نظام ارزشیابی Assignments & Assessment

الف. شرایط حضور

۱. دانشجو بیش از سه جلسه حق غیبت ندارد؛ و بیش از آن، هرچند موجه باشد موجب حذف دانشجو از درس خواهد شد.
۲. دانشجو موظف است رأس ساعت در کلاس حضور داشته باشد؛ در صورت تأخیر کمتر از بیست دقیقه، یک تأخیر، بیش از بیست دقیقه دو تأخیر، و بیش از چهل دقیقه غیبت محاسبه خواهد شد. هر سه تأخیر غیر متناوب نیز یک غیبت به‌شمار می‌آید. خروج از کلاس در میان زمان آن نیز همین حکم جاری می‌شود.

ب. چگونگی ارزشیابی

۱. ارزش‌یابی‌های مستمر نظیر توجه در کلاس و رعایت نظم، امتحانات کوئیز و سؤالات شفاهی از جلسات حاضر و گذشته (بدون اطلاع قبلی): ۴ نمره یا بیست درصد
۲. امتحان میان‌ترم در زمان اعلامی: ۳ نمره یا پانزده درصد
۳. امتحان پایان ترم: ۱۳ نمره یا شصت و پنج درصد

۴- زمان‌بندی حدودی جلسات Session Scheduling

جلسه اول: معرفی درس، تعریف امر، شیوه‌های بیان امر، دلالت نهی بر وجوب

جلسه دوم: اقسام واجب

جلسه سوم: تعریف نهی، شیوه‌های بیان نهی، دلالت نهی بر حرمت

جلسه چهارم: تعریف مفهوم و منطوق، اقسام مفهوم

جلسه پنجم: اعتبار مفاهیم، استناد به مفهوم در قوانین کیفری

جلسه ششم و هفتم: بررسی مفهوم شرط و کاربرد آن در حقوق

جلسه هشتم: شرایط دلالت جمله شرطیه بر مفهوم مخالف

جلسه نهم، دهم و یازدهم: بررسی مفهوم وصف و کاربرد آن در حقوق

جلسه دوازدهم: بررسی مفهوم غایت و کاربرد آن در حقوق

جلسه سیزدهم: بررسی مفهوم حصر و استثناء و کاربرد آن در حقوق

جلسه چهاردهم: بررسی مفهوم عدد و کاربرد آن در حقوق

جلسه پانزدهم: بررسی مفهوم لقب

جلسه شانزدهم: دلالت اقتضاء، تنبیه و اشاره